LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI – DIMENSIUNEA STATULUI DE DREPT

CZU: 342.721:343.41

Alexandru ARSENI[1]**,**
Universitatea de Stat din Moldova

"Jus este ars boni et acqui" (Dreptul este arta binelui și al echității)

ABSTRACT. *Today it is unanimously recognized that the free development of the human personality represents a supreme value and is the synthetic indicator of the rule of law. This natural state lies in ensuring the fundamental rights and freedoms of man and citizen, constitutionally guaranteed.*

A special role in these rights and freedoms plays the rights to the "individual freedom and security of the person" condition of his existence protected by the state. In this article we analyze the doctrinal concepts and the normative constitutional regulations on ensuring the right to liberty and security.

Keywords: *individual freedom, security of the person, supreme value, respect for the person, protection of the person, protection of the state, constitutional guarantee, fundamental rights.*

REZUMAT. *Astăzi este unanim recunoscut că libera dezvoltare a personalității umane reprezintă o valoare supremă și este indicatorul sintetic al statului de drept. Această stare naturală a lucrurilor rezidă în asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului, constituțional garantate.*

Un rol aparte în cadrul acestor drepturi și libertăți îi revine "libertății individuale și siguranței persoanei" condiție al existenței sale, condiție protejată de către stat. În comunicarea data vom supune cercetării conceptele doctrinare și reglementările normative-constituționale privind asigurarea libertății individuale și siguranței persoanei.

Cuvintele-cheie: *libertatea individuală, siguranța persoanei, valoare supremă, respectarea persoanei, ocrotirea persoanei, protecția statului, garanție constituțională, drepturi fundamentale.*

Adnotare. Raportul dintre persoană și statului în toată complexitatea sa a fost științific fundamentată de către fondatorul liberalismului politic John Lock. În concepția lui "*Omului, în starea de natură este o ființă rezonabilă și liberă, dornică să trăiască bine. Pentru aceasta el renunță, voluntar, prin contract, la unele dintre pretențiile și prerogativele lui în favoarea statului, care îi datorează respect și protecție... în baza... pactului social*" (John Lock, 1999, p. 54). Iar acest "*pact ssocial*" în accepțiunea contemporană este constat în art. 16 alin. (1) al căreia este stipulate: "*Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordial a statului*" (Constituția Republicii Moldova, 1994, în continuare CRM)

Respectiv și "*libertatea individual și siguranța persoanei element structural al statutului juridic al persoanei este încadrat în textul Constituției*" (art. 25 din CRM), fapt ce confirm definiția data în doctrina constituțională. Astfel, drepturile fundamentale "*sunt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi*" (I. Moraru, E. S. Tănăsescu, 2005, p. 140).

Cât privește reglementarea libertății individuale și siguranței persoanei la nivel normativ, apoi avem: Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04.11.1950 (art. 5) și Constituția Republicii Moldova (art. 25). În același timp, acest drept de o

[1] Alexandru ARSENI, dr. hab. în drept, prof. univ., Departamentul Drept Public, Universitatea de Stat din Moldova, alexandruarseni@gmail.com

potrivă ci celelalte drepturi și libertăți fundamentale, este garantat instituțional (art. 134 alin. (3) din Constituție). Totodată merită de a constatat în ce măsură și sub ce aspecte este tratată de doctrină constituțională libertatea persoanei. În acest context observăm că acest subiect, în complexitatea sa nu se regăsește, decât în unele lucrări. Astfel, libertatea individuală și siguranța persoanei constituie obiect de cercetat în lucrările autorilor: T. Drăganu, I. Deleanu, I. Muraru și E. S. Tănăsescu, G. Bourdeanu, J. Rivero, M. Duverger, Ph. Brand, A. Arseni.

Scopul. În aceste circumstanțe scopul comunicării rezidă în a determina pe cât de autentic asigură mecanismul juridico-statal libertatea individuală și siguranța persoanei racordată la rigorile standardelor fundamentale și la normele și principiile unanim recunoscute.

Scopul trasat ne propunem al elucida prin prisma următoarelor obiective:

- Definirea și identificarea esenței elementelor sintagmei "libertatea individuală și siguranța persoanei";
- Încadrarea libertății individuale și siguranței persoanei în cadrul categoriilor drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești;
- Încadrarea normativă a libertății individuale și siguranței persoanei în textul constituțional;
- Identificarea mecanismului juridico-statal de garantare a libertății individuale și siguranței persoanei;
- Securitatea și stabilitatea garanțiilor libertății individuale și siguranței persoanei.

1. Definirea categoriilor "libertatea individuală și siguranța persoanei"

a) Libertatea persoanei

Pe bună dreptate, "*istoria îndelungată și sinuoasă a libertății individuale, permanente conflicte ce intervin între lege și teorie, pe de o parte, și, practica autorităților publice, pe de altă parte – practică ce nu rareori a înregistrat abuzuri și ilegalități, uitându-se uneori (din păcate prea des) că autoritățile trebuie să fie în slujba cetățenilor și nu invers – au impus formularea unor reguli constituționale clare, a căror aplicare să nu fie stânjenită de interpretări și speculații*" (I. Muraru, E.S. Tănăsescu, 2005, p. 210)

Pe această cale se impune de a identifica semnificația doctrinară a "dreptului la "libertatea individuală" ceea ce semnifică "libertatea individului în sens „clasic", adică libertatea fizică a persoanei" (I. Deleanu, 1996, vol. 1, p. 159). În acest context, autorii noii doctrini liberale, doctrinarii francezi la 1807 menționau că libertatea individuală "este pentru omul trăind în societate primul dintre toate bunurile, cel a cărui conservare interesează cel mai mult fericirea lui. Guvernul și legea trebuie deci să o protejeze și să o apere cu o atenție riguroasă, contrară oricărui act arbitrar din partea miniștrilor și agenților lor" (Brand Ph., 1968, p. 13).

Această semnifică "capacitate de autodeterminare a unei persoane umane" (citat după Arseni A., 2021, vol. 1, p. 250) și găsește o interpretare complexă în următoarea definiție: "Libertatea individuală privește libertatea fizică a persoanei, dreptul ei de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținut în sclavie sau în orice altă servitute, de a nu fi reținută, arestată sau deținută decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și legi" (I. Moraru, E. S. Tănăsescu, 2005, p. 166).

Rezumând cele menționate, considerăm că *Libertatea individuală este capacitatea naturală, înnăscută de autodeterminare a unei persoane în societatea umană, este o valoare supremă ce marchează libertatea fizică de a se mișca și comporta liber, garanție a exercitării plenare a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului.*

b) Siguranța persoanei

Originea dreptului la "siguranța persoanei" pornește de la actul scris cu forță juridică constituțională "*Habeas Corpus Act*" (1679), parte componentă a Constituției engleze. Tocmai din această tradiție englezii numesc acest drept "*habeas corpus*" înțelegând prin această sintagmă "garanția dată de Constituție fiecărui cetățean, potrivit căreia o dată reținut sau arestat, va fi deferit fără întârziere unui juriu, chemat să pronunțe fie punerea în libertate a individului, fie menținerea lui în stare de detenție" (Arseni A., 2021, p. 249).

Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 26 august 1789 în art. 7 a stabilit că "*Nici un om nu poate fi acuzat, arestat, deținut decât în cazurile determinate de lege și potrivit formelor prevăzute de ea*" (Arseni A., Ivanov V., Suholitco L., 2003, p. 192).

Doctrina constituțională tratează din diferite perspective "dreptul la siguranța persoanei". Astfel, într-o opinie, "dreptul la siguranță", deși nu poate acea o semnificație fundamentală, diferită de "libertatea individului" – aceasta implicând și siguranța persoanei – totuși, poate evoca și un sens propriu, anume protecția față de ingerințele arbitrare ale autorităților publice în spațiul libertății individuale, ingerințe nematerializate în reținerea sau deținerea persoanei; dreptul aici în discuție privește persoana fizică..." (I. Deleanu, 1996, p. 147-148) Iar, într-o altă viziune, "siguranța persoanei" exprimă ansamblul garanțiilor care protejează persoana în situațiile în care autoritățile publice, în aplicarea Constituției și legilor, iau anumite măsuri care privesc libertatea individuală, garanții care asigură ca aceste măsuri să nu fie ilegale" (I. Muraru. E. S. Tănăsescu, 2005, vol. 1 p. 166).

Ambele opinii dezvoltă și explică în complexitatea sa "dreptul la siguranța persoanei" ca un drept fundamental al omului și cetățeanului.

Rezumând aspectele normativ-istorice și doctrinare considerând că *"dreptul la siguranța persoanei" îmbracă două ipostaze, pe de o parte, capacitate și drept subiectiv iar, pe de altă parte, este un ansamblu de garanții prevăzut și asigurat de Constituție și legi ca protecție împotriva ingerinței arbitrare ale autorităților publice în spațiul libertății individuale ale persoanei fizice*.

Concluzia generală care se impune constă în aceea că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt organic legale și unitatea lor proclamată și garantată prin Constituție și lege este o concluzie edificatoare a statului de drept în calea asigurării libertății umane.

2. Libertatea individuală și siguranța persoanei – veritabile valori constituționale

Doctrina și practica constituțională, fără echivoc recunosc și includ "libertatea individului" și "siguranța persoanei" în cadrul drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești. Nu prezintă dificultate nici cât privește încadrarea lor în conformitate cu clasificările în categoria "Inviolabilități" (Arseni A., p. 246). Această clasificare se încadrează în limitele art. 25 alin. (1) din Constituție, în conformitate cu care "Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile". De remarcat faptul că toți autorii examinează "libertatea individuală și siguranța persoanei" în unitatea lor organică, indisolubil legate între ele. Aceasta, deoarece singularitatea lor, separația în categorii aparte duce la ruptura artificială dintre conținut și formă. Conținutul fiind libertatea individuală, forma siguranța personală în calitate de garant al libertății individuale.

3. Încadrarea normativă a libertății individuale și siguranței persoanei în textul constituțional

Pornind de la proprietățile sistemului dreptului una dintre care stabilește o ordine ierarhică în interiorul dreptului unitar. Astfel, "dreptul constituțional, ca ramură a sistemului de drept, este o ramură structurantă fața de toate celelalte pentru că sursa hotărâtoare a normelor acestei ramuri de drept este chiar Legea Fundamentală, care se găsește la vârful piramidei actelor normative" (Arseni A., 2021, vol. 1, p. 50). Totodată și în cadrul Constituției se stabilește o ordine ierarhică în funcție de relațiile sociale și valorile constituțional proclamate.

Astfel, Titlu 1 din Constituție stabilește principiile generale de organizare și funcționare a mecanismului statal. Iar titlul doi este dedicat drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor. Și în interiorul titlului avem din nou o ierarhie, potrivit cărei capitolul unu stabilește "Dispozițiile generale", practic toate îndreptate la asigurarea libertății individuale și siguranței persoanei, condiție de exercitare a tuturor drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale. Â

Pe curând, Capitolul doi "Drepturile și libertățile fundamentale" suportă și el o ierarhie în acest domeniu. Articol de bază, „24 Dreptul la viața și la integritatea fizică și psihică" este urmat de art. 25 „Libertatea individuală și siguranța persoanei".

În explicarea spiritului și literei acestui articol urmează a face următoarele precizări de rigoare. În primul rând, „libertatea individuală, ca de altfel toate libertățile umane, nu este, nu poate

și nu trebuie să fie absolute" (I. Deleanu, 1996, p. 173), de unde rezultă că ea trebuie să se realizeze în strictă conformitate cu prevederile constituționale, adică conform ordinii de drept. Și doar încălcarea de către individ a ordinii de drept legitimează autoritățile publice la intervenție.

În al doilea rând, „acțiunile autorităților publice de restabilire a ordinii de drept, de represiune (atunci când este cazul) sunt și trebuie să fie la rândul lor condiționate și clar determinate, astfel încât libertatea individuală și fie respectată și nici o persoană care este inocentă să nu fie victima unor acțiuni abuzive sau determinate eventual de rațiuni pur politice" (I. Deleanu, 1996, vol. 2, p. 173).

Anume aceste raționamente științifice stau la baza art. 5 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale „Orice persoană are dreptul la libertate și siguranță personală" și ale art. 25 din Constituția Republicii Moldova.

4. Garanții constituționale ale libertății individuale și siguranței persoanei

Indubitabil, statul de drept și democratic se întemeiază pe demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptate, care reprezintă valori supreme și sunt garantate (art. 1 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova). Acest principiu fundamental este confirmat și întărit prin obligațiile statului stipulate constituțional.

Astfel, potrivit art. 16 alin. (1) din Constituție „respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului", iar art. 18 alin. (1) stabilește că „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecție statului atât în țară, cât și în străinătate".

În același timp, în conformitate cu art. 142 alin. (2) din Constituție „n=Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora". Pentru a nu rămâne doar declarații aceste prevederi, Constituție, prin art. 134 alin. (3) stabilește că „Curtea Constituțională... garantează responsabilitatea statului față de cetățeni...".

Așadar, Constituția stabilește întregul arsenal normativ precum și mecanismul statal de garantare asigurării a libertății individuale și siguranței persoanei.

5. Stabilitatea și securitatea garanții libertății individuale și siguranței persoanei

Pionerul controlului constituționalității legilor John Marshall, Președintele Curții Supreme de Justiție al SUA, pronunțându-se în cursul *„Marury vs. Madison"* la 1806 în motivarea deciziei a menționat „Domeniul de competență al Curții este exclusiv de a decide în privința drepturilor individului și nu a de a cerceta modul în care executivul sau funcționarii acestuia își îndeplinesc îndatoririle în privința cărora au atribuții discreționare" (Constituțional Interpretation, 2016, p. 153). Această funcție a fost atribuită ulterior și Curților Constituționale, inclusiv și celei a Republicii Moldova (art. 134 alin. (3).

În raport cu subiectul temei date, inițial, la momentul adoptării și intrării în vigoare a Constituției art. 25 alin. (3) stabilea că „Reținerea nu poate depăși 24 de ore". Această normă este aplicată în toate statele de drept și democratice. Însă, ulterior, prin Legea constituțională nr. 351-XV din 12 iulie 2001 alin. (3) al art. 25 din Constituție a fost modificat în următoare redacție: „Reținerea nu poate depăși 72 de ore".

Pe această cale, Curtea Constituțională prezentând avizul corespunzător favorabil modificării, atribuție stipulată în art. 141 alin. (2) și art. 135 alin. (1) lit. c) din Constituție a încălcat stabilitatea dreptului la libertatea și siguranță persoanei, asigurată prin art. prin art. 142 alin. (2) din Constituție, prezum și funcția sa (art. 134 alin. (2) din Constituție). Cu alte cuvinte libertatea individuală și siguranța persoanei nu și-a obținut stabilitatea și garanția constituțională.

Concluzii. Societatea umană contemporană constituită în respectivul stat de drept și democratic se caracterizează prin aceea că recunoaște indubitabil principiul în conformitate cu care „Omul este oglinda prin care trebuie privit universul" (B. Shaw).

În acest circumstanțe:

1. Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt dreptul general, condiție în calea făuririi unei societăți bazate pe respectul personalității umane.

2. Instituțiile statului, implicit Curtea Constituțională au obligația de a asigura și ocroti personalitatea umană și nu de a îndreptăți incompetența organelor de drept prin încălcarea ordinii constituționale.

Recomandare. Pornind de la principiul constituțional care proclamă libera dezvoltare a personalității umane, drepturile și libertățile lui ca valori supreme, considerăm oportun și natural de a restabili prevederile art. 25 alin. (3) din Constituție în următoarea redacție: „Reținerea nu poate depăși 24 de ore”.

Această propunere se încadrează plenar în acțiunile concrete de dobândire a statutului de membru al Uniunii Europene de către Republic Moldova.

Referințe:

1. Arseni Alexandru, Drept constitutional și instituții politice. Tratat Ed. A 3-a, actualizată și restructurată, Chișinău CEP USM, 2021, ISBN 978-9975-149-39-6 Vol. 1, p. 250
2. Brand Philipe, La liberte publiques en droit francuis. Paris, 1968, p. 13
3. Constitutional interpretation. Workshop Materials, Module I/3, Aproal, May 2016, p. 153
4. Constituţia Nr. 1 din 29-07-1994 Constituția Republicii Moldova* Publicat : 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140 *MODIFICAT LP120 din 23.09.21, MO238/01.10.21 art.274; în vigoare 01.04.22* Online: CRM1/1994 (legis.md)
5. Convenție Nr. 1950 din 04.11.1950 pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale* Publicat : 30.12.1998 în Tratate Internaționale Nr. 1 art Nr : 342 Data intrării in vigoare : 01.02.1998 *Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. Online: lex.justice.md/md/285802/
6. Deleanu Ion. Drept constitutional și instituții politice. Tratat Editura Europa Nova București vol 1, p. 159
7. John Lock, Al doilea tratat despre cărmuire. Scrisoare despre toleranță. Ed. Nemira, București 1999
8. Legea nr. 351 – XV din 12 iulie 2001. Republicată în Monitorul Oficial al Republicii moldova nr. 91 din 02.08.2001, art. nr. 699
9. Muraru Ion, Tănăsescu Elena Simina, Drept constituțional și instituții politice. Ed. A 12-a rev. București ALL Beik, 2005, Vol. 2 ISBN 973-665-740-5